

Кузнецова С. А.

*Академік Академії економічних наук України, д.е.н., професор,
проректор ДВНЗ «Університет банківської справи», Київ, Україна;
e-mail: kuznet@meta.ua*

Назаров М.

*аспірант,
Інститут банківських технологій та бізнесу,
ДВНЗ «Університет банківської справи», Київ, Україна;
e-mail: nazarov220@ukr.net*

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ СТРАХУВАННЯ ВАНТАЖІВ В ІНТЕГРОВАНИХ ТРАНСПОРТНИХ КОРИДОРАХ

Анотація. В статті розглянуто сучасний стан страхування вантажів в Україні. Проведено аналіз динаміки та виявлено основні тенденції зміни страхування вантажів за показниками валових та чистих страхових премій, долі на ринку страхування та перестраховування. Сформовано перспективи розвитку страхування вантажів в Україні в інтегрованих транспортних коридорах.

Ключові слова: страховий ринок, страхування, страхування вантажів, страхові премії, інтегровані транспортні коридори.

Формул: 0; рис.: 4; табл.: 2; бібл.: 16.

Kuznetsova S. A.

*Academician of the Academy of Economic of Ukraine
Doctor of Economics, Professor,
vice-rector of SHEI «Banking University», Kyiv, Ukraine
e-mail: kuznet@meta.ua*

Nazarov M.

*Ph. D. student
Institute of Banking Technologies and Business
SHEI «Banking University», Kyiv, Ukraine;
e-mail: nazarov220@ukr.net*

RETROSPECTS AND PROSPECTS FOR DEVELOPMENT IN UKRAINE CARGO INSURANCE IN INTEGRATED TRANSPORTATION CORRIDORS

Abstract. The current state of cargo insurance in Ukraine is considered. The analysis of the dynamics was carried out and the main trends were revealed for the change of cargo insurance in terms of gross and net insurance premiums, market shares in the insurance and reinsurance. The constructed exponential trend lines allow predicting the growth of the analyzed indicators. It is proved that, on the one hand, the share of cargo insurance in the domestic market is decreasing, and, on the other hand, the market share of reinsurance is increasing. Thus, insurance companies recognize the significance of risk for this type of insurance and the preferred allocation of responsibilities. Prospects for the development of cargo insurance in Ukraine are formed in integrated transport corridors. It is substantiated that the development of the global supply chain is made possible by these corridors for all industries in the context of the formation of global and integrated markets in digital economy.

Keywords: insurance market, insurance, cargo insurance, insurance premiums, integrated transport corridors.

GEL Classification: G22

Formulas: 0; fig.: 4; tabl.: 2; bibl.: 16.

Кузнецова С. А.
Академик Академии экономических наук Украины,
доктор экономических наук, профессор,
проректор ГВУЗ «Университет банковского дела», Киев, Украина;
e-mail: kuznet@meta.ua

Назаров Н.
аспирант, Институт банковских технологий и бизнеса
ГВУЗ «Университет банковского дела», Киев, Украина;
e-mail: nazarov220@ukr.net

СОСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ В УКРАИНЕ СТРАХОВАНИЯ ГРУЗОВ В ИНТЕГРИРОВАННЫХ ТРАНСПОРТНЫХ КОРИДОРАХ

Аннотация. В статье рассмотрено современное состояние страхования грузов в Украине. Проведен анализ динамики и выявлены основные тенденции изменения страхования грузов по показателям валовых и чистых страховых премий, доли на рынке страхования и перестрахования. Сформированы перспективы развития страхования грузов в Украине в интегрированных транспортных коридорах.

Ключевые слова: страховой рынок, страхование, страхование грузов, страховые премии, интегрированные транспортные коридоры.

Формул: 0; рис.: 4; табл.: 2; библи.: 16.

Вступ. Сучасний стан розвитку економічних відносин характеризується принциповою зміною парадигми (рис.1), що є об'єктивним наслідком, з одного боку процесів інтеграції та глобалізації в усіх сферах суспільного життя, та, з іншого боку, впровадженням ІТ як абсолютного нового «мережевого» виміру оточуючого середовища для людини зокрема, та суспільства в цілому.

Серед результатів впливу таких змін було виокремлено [1, с. 151], зокрема: соціальні мережі, бренди, віртуалізація, майбутнє роздрібних продаж, корпоративна соціальна відповідальність, війна за таланти, глобальна комп'ютеризація, демографічні зміни, значні витрати на інформацію в економіках, що занепадають, зростання безробіття, нові течії в нестабільній економіці, значні обсяги інформації, глобальні мережеві поставки, глобальне розбалансування, посилення тиску на ринки, зростання стратегій для нестабільних ринків.

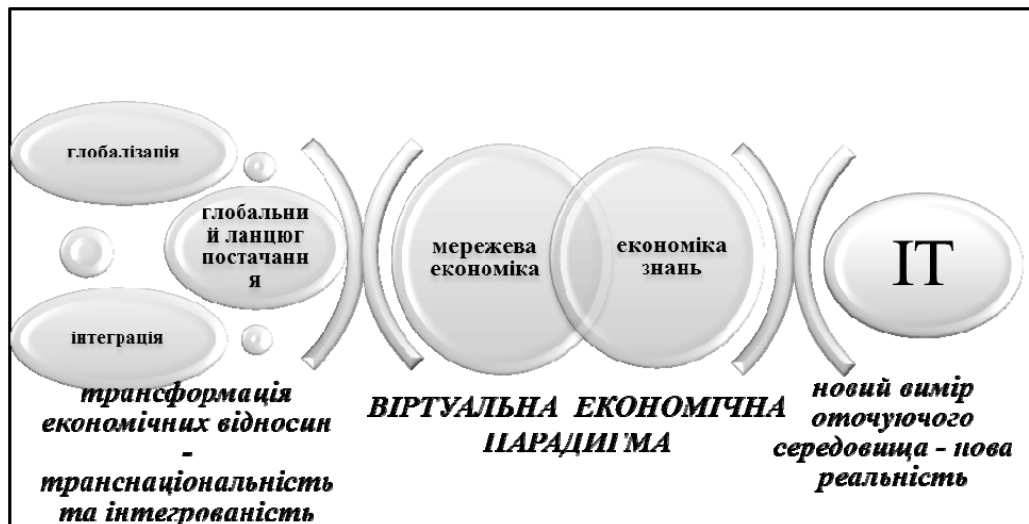

Рис. 1. Сучасний стан розвитку економічних відносин - зміна парадигми
Джерело: авторська розробка.

Для економіки окреслений стан речей обумовлює відповідні зміни в напрямку формування глобальних та інтегрованих ринків та «ІТ-мережовості» – цифрової мережевої економіки. Прикладом таких змін є формування глобальних інтегрованих транспортних коридорів як універсальних каналів постачання, які уможливають розвиток глобального ланцюга постачання в усіх індустріях. В зазначеному контексті актуальної необхідності набуває потреба перегляду традиційних підходів до ведення бізнесу в цілому.

При цьому на особливу увагу заслуговує проблема трансформації страхового бізнесу в частині страхування вантажів в таких коридорах, оскільки ефективність та швидкість визначеної перебудови економічних відносин певною мірою залежить від впровадження дієвих страхових інструментів, спрямованих на управління ризиками в нових інтегрованих логістичних системах.

Аналіз досліджень та постановка завдання. Проведене попереднє дослідження спеціальної літератури [2-16] дозволяє констатувати обмеженість системних напрацювань щодо перспектив розвитку в Україні страхування вантажів в інтегрованих транспортних коридорах.

Більшою мірою вітчизняні автори приділяють увагу загальним питанням розвитку страхового ринку в Україні. Зокрема, Гаманковою О. [3] та Глуш Л, Воскобійник А. [4] досліджено сутність, тенденції та шляхи розвитку ринку страхових послуг в Україні. В свою чергу Шолойко А. сформовано загальні тенденції розвитку страхового ринку у вітчизняному та світовому аспектах [6]. Стратегія розвитку страхового та перестрахового ринку в епоху глобалізації сформовано українськими дослідниками [4].

Щодо розвитку страхування саме в інтегрованих транспортних коридорах слід констатувати відсутність вітчизняних досліджень в цьому напрямі. Тому на окрему увагу заслуговує робота колективу українських авторів [7], в якій здійснено аналіз розвитку транспортної системи України, визначено головні проблеми післякризового розвитку транспортної галузі, інтеграції транспортної системи України до європейської та світової транспортних мереж.

Попередній огляд спеціальних джерел [2-16], зокрема статистичних, щодо формування показників про страхування вантажів в Україні засвідчив суттєву обмеженість інформації за цим напрямом. Зокрема, статистичні дані формуються Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг щоквартально в цілому для страхового року України, з деталізацією за видами страхування (в тому числі страхування вантажів та багажу) таких показників: валові страхові премії та чисті страхові премії за договорами страхування та перестраховання.

У той же час, інформація про рівень чистих страхових виплат та чисті страхові виплати за видами страхування наводиться без деталізації для страхування вантажів та багажу. Аналітична інформація щодо страхування вантажів, зокрема з урахуванням географічної сегментації на теперішній не узагальнюється, що унеможливує побудову трендових ліній для страхування вантажів у інтегрованих транспортних коридорах для українського ринку страхування.

Результати дослідження. Проведений аналіз результатів діяльності вітчизняного страхового ринку в частині страхування вантажів за період з 2009 року по 31.09.2017 року дозволяє констатувати наступне. Сучасний страховий ринок України характеризується поступовим збільшенням долі валових страхових премій за страхуванням вантажів в загальному обсязі страхових премій з 5,63% в 2009 році до 12,44% – в 2016 (рис.2).

Експоненційна лінія тренду, побудована для валових страхових премій, свідчить про поступове зростання долі таких премій в загальній сумі страхових премій на ринку України. При цьому, доля чистих страхових премій за цим видом страхування за аналізований період зменшилась з 6,02% в 2010 році та 4,78% - в 2016. Це може свідчити про підвищення оцінок щодо рівня ризиків у страхуванні вантажів в Україні, та, як наслідок, збільшення операцій з перестраховання. Експоненційна лінія тренду для чистих страхових премій зі страхування вантажів демонструє тенденцію до збереження цього тренду.

Страховання вантажів в Україні : доля страхових премій в загальному обсязі страхових премій, %

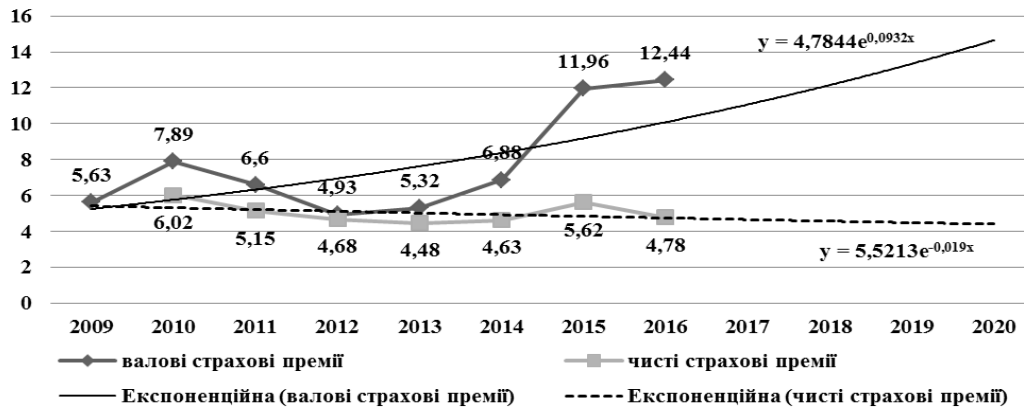

Рис. 2. Доля валових та чистих страхових премій за страхуванням вантажів в загальному обсязі страхових премій в Україні за 2009–2016рр.: динаміка та тренд
Джерело: побудовано авторами на підставі [8–16].

Подальший аналіз динаміки валових та чистих страхових премій за страхуванням вантажів за 2009 р. – 9 кв. 2017 р., результати якого графічно представлено на рис. 3, підтверджує попереднє припущення.

Рис. 3. Динаміка валових та чистих страхових премій за страхуванням вантажів в Україні за 2009 р. – 9 кв. 2017 р.: ретроспектива та тренд
Джерело: побудовано авторами на підставі [8–16].

Так, динаміка валових страхових премій з страхування вантажів в Україні за 2009 р. – 9 кв. 2017 р. характеризується нестабільністю з найбільшим падінням до 1060,2 млн грн у 2012 році та подальшим поступовим зростанням до 4374,6 млн грн станом на 31.12.2016 року.

При цьому, ситуація відносно чистих страхових премій за аналогічний період принципово відрізняється: спостерігається стабільне зростання цього показника (за винятком 2014 р.) з 801,7 млн грн до 1264,2 млн грн в 2016 році.

Експоненційні лінії тренду, побудовані для валових та чистих страхових премій за страхуванням вантажів в Україні (див. рис. 3) підтверджують окреслену динаміку та дозволяють прогнозувати зростання аналізованих показників.

Аналізуючи загальну структуру чистих страхових премій за 9 місяців 2016–2017 рр. (табл. 1) слід зазначити наявність негативної динаміки за страхуванням вантажів та багажу (доля зменшилася з 4,8% до 3,6%).

Таблиця 1

Структура чистих страхових премій за 9 місяців 2016–2017 рр.

Види страхування	Млн грн.		Структура, %		Темпи приросту 9 міс. 2017/9 міс. 2016	
	9 міс. 2016	9 міс. 2017	9 міс. 2016	9 міс. 2017	млн. грн.	%
Автострахування (КАСКО, ОСЦПВ, "Зелена картка")	6 359	7 143,7	32,46	34,36	785,1	12,3
Медичне страхування (безперервне страхування здоров'я)	1 759	2 025,5	8,98	9,74	266,9	15,2
Страхування життя	1 985	2 021,7	10,13	9,72	36,5	1,8
Страхування майна	1 898	1 911,6	9,69	9,19	13,2	0,7
Страхування фінансових ризиків	1 573,2	1 454,3	8,03	6,99	-118,9	-7,6
Страхування від вогневих ризиків та ризиків стихійних явищ	1 249,6	1 110,1	6,38	5,34	-139,5	-11,2
Страхування відповідальності перед третіми особами	906,0	1 056,4	4,63	5,08	150,4	16,6
Страхування вантажів та багажу	941,2	782,3	4,80	3,76	-158,9	-16,9
Страхування від нещасних випадків	545,0	723,9	2,78	3,48	178,9	32,8
Страхування медичних витрат	524,3	634,4	2,68	3,05	110,1	21,0
Авіаційне страхування	392,4	541,8	2,00	2,61	149,4	38,1
Страхування кредитів	459,9	222,9	2,35	1,07	-237,0	-51,5
Страхування від нещасних випадків на транспорті	56,2	62,7	0,29	0,30	6,5	11,6
Інші види страхування	939,8	1 099,6	4,80	5,29	159,8	17,0
Всього	19 588,4	20 790,9	100,0	100,0	1 202,5	6,1

Джерело: побудовано авторами на підставі [16].

Цікавим є факт, що при загальному позитивному тренді в цілому та за переважною більшістю видів страхування, негативні темпи приросту за аналізований період продемонстрували страхування вантажів та багажу (-16,9%), страхування кредитів (-51,5%), страхування від вогневих ризиків та ризиків стихійних явищ (-11,2%) та страхування фінансових ризиків (-7,6%).

Для вивчення стану перестраховання вантажів в Україні з метою формування перспектив розвитку такого страхування, в тому числі в інтегрованих транспортних коридорах, було досліджено структуру вихідного перестраховання за видами страхування за період з 2011 року по 31.09.2017 року, результати якого представлено в табл. 2. Проведений аналіз дозволив констатувати різке збільшення долі страхування вантажів та багажу в загальній структурі вітчизняного ринку перестраховання з 10,7% в 2014 р., до 24% в 2015 р. та збереженням тенденції до зростання як в абсолютному так і у відносному вимірниках у наступні періоди. Це обумовило незмінне лідерство цього виду перестраховання за період 2015–2017 рр.

Наступним кроком дослідження є трендовий аналіз вітчизняного ринку перестраховання, метою якого було дослідити загальну динаміку та наявність взаємозв'язку між обсягами перестраховання в цілому та для страхування вантажів в Україні (див. рис. 4).

Рис. 4. Страховання вантажів в Україні: доля страхових премій в загальному обсязі вихідного перестраховання, млн грн.
Джерело: побудовано авторами на підставі [8-16].

Побудовані в результаті такого дослідження експоненційні трендові лінії свідчать про можливість прогнозувати подальшу позитивну динаміку щодо страхових премій у вітчизняному секторі перестраховання як для страхування вантажів так і в цілому для страхового ринку. При цьому, якщо для ринку перестраховання притаманною є певною мірою «стрибкуватість», то для долі страхових премій у перестрахованні вантажів спостерігається стабільна позитивна динаміка.

Висновки. Проведений аналіз сучасного стану страхування вантажів в Україні свідчить про поступове зростання долі валових страхових премій в загальній сумі страхових премій на ринку України. При цьому, доля чистих страхових премій за цим видом страхування за аналізований період зменшується на вітчизняному ринку. Побудовані експоненційні лінії тренду підтверджують окреслену динаміку та дозволяють прогнозувати зростання аналізованих показників.

Окреслені в результаті дослідження тенденції для страхування вантажів ставлять в актуальну площину розвиток такого страхування саме в інтегрованих транспортних коридорах, оскільки, з одного боку, доля страхування вантажів на вітчизняному ринку зменшується, а, з іншого боку, доля на рику перестраховання – збільшується. Таким чином, страхові компанії визнають суттєвість ризиків за цим видом страхування та надають перевагу розподілу відповідальності.

Це, в свою чергу, вимагає формування принципово нових методичних підходів до визначення страхових сум та страхових виплат при страхуванні вантажів в інтегрованих транспортних коридорах. Одним із напрямів подальших досліджень в такому контексті може бути систематизація та класифікації факторів впливу, які необхідно враховувати при розрахунку зазначених сум.

Таблиця 2

Структура вихідного перестраховування за видами страхування

Види страхування	31.12.2011		31.12.2012		31.12.2013		31.12.2014		31.12.2015		31.12.2016		9 міс.2017	
	млн грн	доля, %	млн грн	доля, %	млн грн	доля, %	млн грн	доля, %	млн грн	доля, %	млн грн	доля, %	млн грн	доля, %
Авгостраховання (КАСКО, ОСЦПВ, "Зелена картка")	663,0	11,5	130,8	6,0	286,7	3,3	856,7	8,9	1012,1	10,2	1307,0	10,3	1096,3	8,3
Медичне страхування (безперервне страхування здоров'я)	x	x	43,0	2,0	x	0,0	x	x	143,8	1,5	228,3	1,8	223,9	1,7
Страховання майна	1398,3	24,2	529,8	23,0	1804,8	20,6	1616,3	16,7	1798,7	18,1	2273,9	17,9	2404,7	18,1
Страховання фінансових ризиків	936,2	16,2	280,4	12,0	1632,6	18,7	2480,5	25,6	1712,7	17,3	2013,2	15,9	2648,3	20,0
Страховання від вогневих ризиків та ризиків стихійних явищ	776,9	13,5	309,8	13,0	1281,7	14,7	1204,4	12,4	871,6	8,8	1066,8	8,4	1758,3	13,3
Страховання відповідальності перед третіми особами	614,2	10,6	256,4	11,0	974,5	11,1	858,8	8,8	1052,8	10,6	1032,6	8,2	1132,3	8,5
Страховання вантажів та багажу	626,8	10,9	161,4	7,0	638,1	7,3	1040,4	10,7	2376,0	24,0	3484,7	27,5	2851,6	21,5
Страховання від нещасних випадків	120,7	2,1	77,7	3,0	476,7	5,5	331,9	3,4	98,1	0,9	152,2	1,2	201,8	1,5
Авіаційне страхування	181,1	3,1	167,9	7,0	x	x	x	x	293,4	3,0	343,4	2,7	428,8	3,2
Інші види страхування	452,9	7,8	365,0	16,0	1649,6	18,9	1315,2	13,5	552,1	5,6	766,6	6,1	520,9	3,9
Всього	5770,1	100,0	2322,2	100,0	8744,7	100,0	9704,2	100,0	9911,3	100,0	12668,7	100,0	13266,9	100,0

(Джерело: побудовано авторами на підставі [8-16])

Література

1. Kuznetsova S. The transformation of accounting systems in the chaotic economy structuring: The synergetic approach / S. Kuznetsova // *Risk and Decision Analysis. Special Issue: Vol. 2: Behavioral Finance*. – IOS Print, USA, New York, – 2011. – Number 3. – P. 151–160.
2. Стратегія розвитку страхового ринку України на 2011–2020 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ufu.org.ua/ua/about/activities/strategic_initiatives/5257.
3. Гаманкова О. О. Ринок страхових послуг України: сутність, тенденції та шляхи розвитку : автореф. дис. д-ра екон. наук : 08.00.08 / О. О. Гаманкова. – Київ : Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана. 2010. – 33 с.
4. Страховий і перестраховий ринки в епоху глобалізації : монографія / [Козьменко О. В., Козьменко С. М., Васильєва Т. А. та ін.]. – Суми : Університетська книга, 2011. – 388 с.
5. Тулуш Л. Д. Сучасний стан і перспективи розвитку страхового ринку в Україні [Електронний ресурс] / Л. Д. Тулуш, Ю. С. Воскобійник. – Режим доступу: <http://udau.edu.ua/library.php?pid=386>.
6. Шолойко А. С. Тенденції розвитку страхового ринку: вітчизняний та світовий аспекти / А. С. Шолойко // *Вісник КНУ імені Тараса Шевченка. Економіка*. – 2014. – № 156. – С. 60–65.
7. Стратегічні напрями розвитку транспортної галузі України у післякризовий період : аналіт. доп. [Електронний ресурс] / Д. К. Прейгер, О. В. Собкевич, О. Ю. Ємельянова ; за заг. ред. Я. А. Жаліла. – Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua>.
8. Підсумки діяльності страхових компаній за 2009 рік [Електронний ресурс] / Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. – Режим доступу : <https://forinsurer.com/files/file00334.pdf>.
9. Підсумки діяльності страхових компаній за 2010 рік [Електронний ресурс] / Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. – Режим доступу : <https://forinsurer.com/files/file00365.pdf>.
10. Підсумки діяльності страхових компаній за 2011 рік [Електронний ресурс] / Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. – Режим доступу : https://www.nfr.gov.ua/files/OgliadRinkiv/sk_4kv_2011.pdf.
11. Підсумки діяльності страхових компаній за 2012 рік [Електронний ресурс] / Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. – Режим доступу : https://www.nfr.gov.ua/files/OgliadRinkiv/SK/SK_IV_kv_%202012.pdf.
12. Підсумки діяльності страхових компаній за 2013 рік [Електронний ресурс] / Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. – Режим доступу: https://www.nfr.gov.ua/files/OgliadRinkiv/SK/sk_%202013.pdf.
13. Підсумки діяльності страхових компаній за 2014 рік [Електронний ресурс] / Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. – Режим доступу: <https://forinsurer.com/files/file00552.pdf>.
14. Підсумки діяльності страхових компаній за 2015 рік [Електронний ресурс] / Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. – Режим доступу: <https://forinsurer.com/files/file00565.pdf>.
15. Підсумки діяльності страхових компаній за 2016 рік [Електронний ресурс] / Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. – Режим доступу: https://www.nfr.gov.ua/files/sk_%202016.pdf.
16. Підсумки діяльності страхових компаній за 9 місяців 2017 року [Електронний ресурс] / Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. – Режим доступу : <https://forinsurer.com/files/file00631.pdf>.

Стаття надійшла до редакції 03.10.2017

©Кузнецова С.А.,
Назаров М.

References

1. Kuznetsova, S. (2011). The transformation of accounting systems in the chaotic economy structuring: The synergetic approach. *Risk and Decision Analysis*, 2 (3), 151–160.
2. Stratehiya rozvytku strakhovoho rynku Ukrayiny na 2011–2020 roky [Ukrainian Insurance Market Development Strategy for 2011–2020]. (n.d.). *ufu.org.ua*. Retrieved from http://ufu.org.ua/ua/about/activities/strategic_initiatives/5257 [in Ukrainian].
3. Gamankova, O. (2010). Rynok strakhovykh posluh Ukrainy: sutnist, tendentsii ta shliakhy rozvytku [Ukrainian market of insurance services: its essence, tendency and the ways of its development]. *Extended abstract of Doctor's thesis*. Kyiv: Kyiv National Economic University [in Ukrainian].
4. Kozmenko, O., Kozmenko, S. & Vasyliieva, T. (2011). *Strakhovyyi i perestrakhovyyi rynky v epokhu hlobalizatsii [Insurance and reinsurance markets in the era of globalization]*. Sumy: University book [in Ukrainian].
5. Toulush, L. & Voskobiynik, Y. (2010). Suchasnyy stan i perspektivy rozvytku strakhovoho rynku v Ukrayini [Current state and prospects of development of the insurance market in Ukraine]. *udau.edu.ua*. Retrieved from <http://udau.edu.ua/library.php?pid=386> [in Ukrainian].
6. Sholoiko, A. (2014). Tendentsii rozvytku strakhovoho rynku: vitchyzniani ta svitovi aspekty [Trends of development of the insurance market: national and world aspects]. *Visnyk KNU imeni Tarasa Shevchenka. Ekonomika – Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Economics*, 156, 60–65. Retrieved from <http://dx.doi.org/10.17721/1728-2667.2014/156-3/12> [in Ukrainian].

7. Preyher, D. K., Sobkevych, O. V., & Yemelianova, O. U. (2012). *Stratehichni napriamy rozvytku transportnoi haluzi Ukrainy u pisliakryzovyi period* [Strategic directions of development of the transport industry of Ukraine in post-crisis period]. Zhalilo Y. (Ed.). Retrieved from <http://www.niss.gov.ua> [in Ukrainian].
8. *Pidsumky diyalnosti strakhovykh kompaniy za 2009 rik* [Results of activity of insurance companies for 2009]. (n.d.). Retrieved from <https://forinsurer.com/files/file00334.pdf> [in Ukrainian].
9. *Pidsumky diyalnosti strakhovykh kompaniy za 2010 rik* [Results of activity of insurance companies for 2010]. (n.d.). Retrieved from <https://forinsurer.com/files/file00365.pdf> [in Ukrainian].
10. *Pidsumky diyalnosti strakhovykh kompaniy za 2011 rik* [Results of activity of insurance companies for 2011]. (n.d.). Retrieved from https://www.nfp.gov.ua/files/OgliadRinkiv/sk_4kv_2011.pdf [in Ukrainian].
11. *Pidsumky diyalnosti strakhovykh kompaniy za 2012 rik* [Results of activity of insurance companies for 2012]. (n.d.). Retrieved from https://www.nfp.gov.ua/files/OgliadRinkiv/SK/SK_IV_kv_%202012.pdf [in Ukrainian].
12. *Pidsumky diyalnosti strakhovykh kompaniy za 2013 rik* [Results of activity of insurance companies for 2013]. (n.d.). Retrieved from https://www.nfp.gov.ua/files/OgliadRinkiv/SK/sk_%202013.pdf [in Ukrainian].
13. *Pidsumky diyalnosti strakhovykh kompaniy za 2014 rik* [Results of activity of insurance companies for 2014]. (n.d.). Retrieved from <https://forinsurer.com/files/file00552.pdf> [in Ukrainian].
14. *Pidsumky diyalnosti strakhovykh kompaniy za 2015 rik* [Results of activity of insurance companies for 2015]. (n.d.). Retrieved from <https://forinsurer.com/files/file00565.pdf> [in Ukrainian].
15. *Pidsumky diyalnosti strakhovykh kompaniy za 2016 rik* [Results of activity of insurance companies for 2016]. (n.d.). Retrieved from https://www.nfp.gov.ua/files/sk_%202016.pdf [in Ukrainian].
16. *Pidsumky diyalnosti strakhovykh kompaniy za 9 misyatsiv 2017 roku* [Results of activity of insurance companies for 9 months of 2017]. (n.d.). Retrieved from <https://forinsurer.com/files/file00631.pdf> [in Ukrainian].

Received 03.10.2017

©Kuznetsova S. A., Nazarov M.